

Frane Tomšič

MOJE SLEDI

○ biskal sem ga v dolini, kjer je pripravljaj hišo za poletno bivanje. Snidenja sem se veselil. Zadnjič sva se srečala pred tridesetimi leti, ko sem bil na daljšem obisku v domovini. Takrat me je povabil na svoj dom v mestu. Presenečen sem bil nad energijo, ki jo je izžareval, ko je pripovedoval o svojem delu. Potem ko je zadnjih pet let preživel kot predavatelj v srednji šoli, je v velikem podjetju uvajal računalniško obdelavo poslovnih dogodkov in se ukvarjal z organizacijo poslovanja. Ustvaril si je družino in bil navdušen nad svojima sinovoma. »Ko se mi je rodil prvi sin,« je rekel, »sem trdno sklenil, da se bom izšolal. To je bila glavna spodbuda, čeprav je ta želja tičala v meni že od mladih nog.«

V petem razredu osnovne šole sva sedela skupaj. Bil je droben, skromen, vendar poln nemira. Neprenehoma si je izmišljal nove stvari. Risal je rakete po zgledu dogodivščin Flasha Gordona, sanjal o poletu na Luno. Za šolsko razstavo v Rimu je iz lipove deščice izklesal reliefa kralja in dučega. Iz pločevine je izdelal raketo in jo preizkusil v Mehlinovem sadovnjaku. Žal ni švignila v nebo, ampak se je razletela. Ni ga prizadelo, ponesrečen poskus pač.

V Francu sem že tedaj zaslutil drugačnost. Česarkoli sva se lotila, so bile njegove misli prodorne. Bil je poln življenjske sile in njegov um ni bil naravnat na skromno poreklo. Takrat se je to dvoje nekako povezovalo. Otrok iz revne družine naj ne bi presegal pogledov svojega življenjskega okolja. In res, otroci premožnih so iz družinskega življenja črpali civilizacijske navade in bili deležni drugačne omike. Toda pri Francu je bilo nekaj skritega, kar se je kazalo v njegovem vedenju, in vrstniki so to občutili. Imel pa je tudi slabe dneve. To sem opazil že zjutraj v šoli, njegov izraz je prekrivalo nekaj temnega; takrat je bil večinoma tih.

Nekoč sva bila na Gradini. Sedela sva na robu previsa. Dolgo je strmel v reko, ki je šumela daleč spodaj. Objel sem ga čez rame. Ozrl se je vame, me nekaj časa gledal z otožnimi očmi, potem je rekel: »Zakaj mora tako biti? Starše imam rad, toda to, kar od časa do časa doživljamo doma, je

hudo. Oče pride pijan in kriči, razbija, potem si puli lase in se zjoče. Zvečer, ko ga ni dolgo, v strahu trepečemo, in ko naposled zaspim, se začne. V prsih se naseli tesnoba. Bratje in sestre smo se stiskali v klobčiču, da bi se nekako zaščitili. In to je trajalo. Ko je utihnil in zaspal, smo se oddahnili. Zjutraj je bil spet dober kot kruh. Nisem mogel razumeti, čemu to počenja. Vendar sem že takrat slutil, da je nesrečen in da svojo bol utaplja v pijači, potem pa jo poskuša potlačiti s kričanjem. Mnogo je pretrpel. Po treh letih vojaščine v cesarski vojski so ga še štiri leta gnali s fronte na fronto, po Karpatih, Sabotinu in kdo ve še kod. Pa vendar ne razumem, zakaj svoje gorje prenaša na nas? Mu je laže, če trpimo z njim?»

Franc je za hip utihnil, potem je nadaljeval: »Že sem pomislil, da bi zbežal, pa ne vem kam. Tukaj vsi vejo, kako je pri nas. Nekoč bom šel, proč ... Včasih se zatečem k staremu očetu. Njega še nisem slišal, da bi nad kom dvignil glas, tudi takrat ne, ko mu gre v kovačiji kaj narobe. In ne pije ... Kdo ve, kako je to ... Pri starih starših imam občutek, da je bila očetova družina drugačna ... Ne morem reči, da nas oče nima rad, le vse pomeša ... Ko je pri hiši mir, se mi takoj vrne dobra volja in moj svet je poln načrtov. Ko bom odrasel, bo pri meni vse drugače ...«

Bil sem presenečen nad Frančevo spovedjo. Vsi smo vedeli za razmere v družini, vendar nisva nikoli govorila o njegovih težavah. Ponavadi se je vedel sproščeno in do vrstnikov je izžareval optimizem. To ga je dvigalo nad družinske stiske.

Učitelj Kefler je Franca cenil. Slutil je, da bi iz njega utegnili vzkliti kaj dobrega. Pri tovarnarju je poskušal dobiti denarno podporo, da bi fanta poslali v šole, toda takih dobrotnikov takrat ni bilo in Franc je šel v poklic. Ker je bil nadarjen za risanje, sta se starša odločila, naj gre v uk k soboslikarju Šabcu. In je začel pleskati hiše in je bil sluga starejšim vajencem in delavcem. Nihče ni bil obziren do njega. Tega si Franc ni znal razlagati. Ko je pozno zvečer počistil delavnico in orodje, je izza omare potegnil staro platno in začel slikati. To ga je pomirjalo. Vajenec Ludvik se je norčeval, zlasti takrat, ko sta pleskala stropove in ga Franc ni mogel dohitevati.

Ko je šel zjutraj na delo čez klanec, je opazil na oknu Brinškove hiše najmlajšo hčerko. Srečanja so se naslednje dni ponavljala. V Francu se je nekaj prebudilo. Vendar si ni upal misliti, da bi se trgovčeva hči lahko

zanimala zanj, vse je ostalo pri blagi čustveni sledi, ki se je zasidrala v dušo in tam ostala.

Dobro se spominjam tedna, ko je zapadlo pol metra snega. V mladih je kipelo od radosti. Po Marinkovem klancu smo se sankali do poznega večera. Franca nisem videl že nekaj dni. Njegova sestra mi je povedala, da se ne počuti dobro. In nekega jutra sem ga srečal. Ozrl se je proč in močno zakašljaj. »Po bolniški list grem k mojstru. K zdravniku moram. Ne vem, kaj bo ...«

»Prehladil si se, vse bo dobro, boš videl. V soboto bodo vrteli v kinu Tarzana, skupaj bomo šla.«

Ustavil se je in me pogledal. »Ne vem, znaki so taki kot pri Danici Guštinovi ... včeraj so jo odpeljali ... ne vem.«

Potem sem ga spremil. Po Brinškovem klancu sva gazila nov sneg, ki je zapadel ponoči. Sredi poti se je Franc ustavil, da je prišel do sape.

Molče sva prišla do vhoda v delavnico. Z nogo je odmetal sneg in potrkal. Nihče se ni oglasil. Ženska, ki naju je opazila s sosednjega okna je zakričala: »V cerkev je šel, da se kmalu vrne, je rekel, kar počakajta.«

Čez nekaj trenutkov se je Franc naslonil na podboj, prijel se je za prsi in zakašljaj, na snegu sem opazil rdeč madež. Ko je kašelj pojenjal, si je obrisal usta in me pogledal. Bil je bled, z obraza je sevala zaskrbljenost. Rekel je: »Pusti me samega, domov pojdi, mojster bo že prišel, bom počakal ...«

Mojster je prišel, toda bolniškega lista mu ni dal, ker ga ni zavaroval, kot je bilo predpisano. Koliko lir je prihranil, se je vprašal Franc. In vendar je vsaj trikrat na teden prejemal sveto obhajilo ... Nekaj dni je čakal doma, z vsakim izpljunkom se je v njem stopnjevala groza. Ljudje so vedeli povedati, da se je pošast spet lotila mladega fanta in da bo z njim tako kot z Albertom pa Jankom in Štefko in mnogimi drugimi, ki jih je že spravila k Bogu. Zakaj jih Bog potrebuje. Lahko bi jih pustil, da odrastejo ...

Franca so čez nekaj mesecev spravili v zdravilišče. In glej, čudež. Po osmih mesecih se je vrnil. Zdrav. Tako so mu rekli in tudi videti je bilo tako. Spet je šel v uk. Mati je vedela samo to, da mora imeti fant poklic. Da bo njegovo zdravje ogroženo, se ji ni sanjalo. Franc je bil spet poln sanj. Spisal je in zrisal strip o poletu v veselje. Za Hodnikovega Kristjana je iz mavca izdelal velikonočnega zajca, ki je potem krasil izložbo trgovine. Vpisal se je na dopisni tečaj francoskega jezika in se toliko naučil, da je znal izgovarjati dvoglasnike; drugače kot oče, ki je iz časopisa bral o francoskem generalu »de gaule«.

Ko je prišel v Bistrico Mussolini, so mladoletnega Franca odpeljali v reške zapore, skupaj s štirinajstimi odraslimi Bistričani; med njimi je bil Šajnov Mile, ki je s humorjem pestril sojetnikom tridnevno bivanje za debelimi zidovi.

Kako leto poprej je prišel iz Milana Bruno, prijazen fant. Zaposlil se je kot strojnik v tovarni. Potem je naenkrat izginil. Franc ga je zdaj zagledal na jetniškem dvorišču. Bruno se mu je komaj zaznavno nasmehnil. »Kaj delaš tukaj?« ga je vprašal Franc, bil je presenečen.

»Hm ... štiri leta konfinacije sem dobil ...«

»Si kaj rekel proti dučeju?«

»Ne, ne ... samo drugačen sem ...«

»Kako drugačen?«

»A ne veš da smo nekateri fantje drugačni in si ne moremo pomagati?« Paznik se jima je približal. »Utihnita, naprej!«

Ko se je vrnil, mi je pripovedoval, kakšen je zapor od znotraj. Da je nekaj drugega in da srečaš zanimive ljudi.

V Francu je še vedno tlel občutek, da ga domača dolina utesnjuje.

Na naboru se je javil k mornarici, »da bi nekoč le šel v svet«. Tako je rekel.

Vrstniki so že pozabili, da je bil nekoč bolan, on tega ni pozabil, zlasti pri stikih z dekleti je bil obziren in je to povedal.

»Čemu to počenjaš?« sem ga vprašal.

»Kaj vem, zdi se mi pošteno. Če ostane v moji družbi, pozabim ... ali pa tudi ne ...«

Začela se je druga svetovna vojna. Po napadu Nemcev in Italijanov na Jugoslavijo, se je v ljudi zagrizel strah.

S Francem sva bila pred Milostnikovo trgovino, kjer smo se mladi zbirali. Na klopi je sedel prileten možakar, ki je nastavljal od revmatizma obolelo telo sončnim žarkom. Bil je eden tistih, ki je revmo nabiral že v strelskih jarkih v prvi svetovni vojni.

»Ja, nič dobrega se nam ne obeta,« je začel sam zase »začne se celo z umorom Ferdinanda, potem pa pride vse slabše in slabše ... Nič dobrega se nam ne obeta,« je ponovil in se potegnil vase.

Z Ivetove strani zaslišimo ropot, ki se približuje. Na tovornjaku zagledamo črnosrajčnike v bojni opremi. Vozilo se zapodi čez Plac in zavije mimo Šketove trgovine.

»Ti pa niso domači,« je rekel Franc, »kdo ve, kaj za hudiča počnejo tukaj.«

»Mogoče so na vajah,« sem odvrnil.

Z Marinkove strani prihiti Gino v fašistični uniformi.

»Kam pa ti, tako okrašen?« se ponorčuje Franc.

»Vpoklican sem, pred fašijo se zbiramo ..., mudi se mi,« in odkoraka.

Mundetov Rajko se pripelje na kolesu. Razburjen pove, da so po glavni cesti vozili tovornjaki polni oboroženih vojakov in karabinerjev. Cestar Tonček, ki pride mimo z metlo na rami, se za hip ustavi. »Že zjutraj sem videl kolono reških fašistov, odpeljali so se proti Premu.«

Na Placu se je že nabralo večje število domačinov. Šketov je potegnil na vratih trgovine roletu do tal. Potem se je zapletel v pogovor s Kristjanom iz mlina.

Pirčev Janez, ki je prišel z železniške postaje, se je ustavil pri družini in zadihan povedal: »Tam pod Premom se vali dim, nekaj hudega se je moralo zgoditi.«

Francu sem predlagal, da greva k farni cerkvi, od tam se vidi daleč.

Čez pokopališče sva se povzpela na cerkveni grič. Nekaj ljudi je strmelelo čez pokopališki zid proti Brkinom.

*Obšla me je misel, da se Nadi poslavlja.
Čez deset dni sem bral v časopisu osmrtnico.*

V Senožecah sem se dobro počutil. Bili smo okrevanci brez večjih težav in smo imeli časa na pretek.

Tržaški komunist Giogio, je venomer razpletal svoje videnje o komunizmu, ki bo prinesel srečo tudi tržaškim delavcem. Vine pa ni bil prepričan, da bo komunizem vse rešil, če ne bomo trdo delali. »Brez uspešnega gospodarstva ne bo nič,« je ponavljal.

Nekega popoldneva so pripeljali pet novih pacientov. Proti večeru smo oblikovali »zdravniško« skupino. Oblečeni v bele halje smo šli na vizito in delili nasvete, kako je treba jesti, piti in živeti, da se doseže polno ozdravitev.

Naposled je Nadi pod mikroskopom odkril, da so vse moje rdeče črtice nekam poniknile. In šef je odredil, naj se končno spravim domov.

Mala Marjanca, ki me je rada videvala, ni delila z menoj veselja, čeprav mi je ob slovesu zaželela vsega dobrega.

Doma, na stopniški ograji, me je spet čakal maček Sivec.

Še tistega večera sem bil med prijatelji. Minka mi je povedala, da išče Vinšek na sindikatu referenta za zaposlovanje.

Naslednji ponedeljek sem prišel v pisarno. Erna, ki je sedela pri drugi mizi, mi je podala roko, tako da se je dotaknila le mojih prstov. Potem je šla k tajniku in povedala, da ne bo z bolnikom v isti pisarni.

Dobil sem prvo funkcijo, postal sem predsednik mladine. In me pokliče sekretar mladinske organizacije divizije.

»Slušaj, u nedelju će biti igranka, ti si omladinski funkcioner i pobrini se, da dođu omladinke. Znaš kako ti je to, bez njih nema veselja.«

V meni se je uprlo in sem mu zabrusil: »Če misliš, da sodi vaša zabava v mojo politično dolžnost, si se pošteno zmotil.«

K sekretarju Okrajnega komiteja je prišel na obisk soborec Bojan iz Ljubljane. Dolgo se nista videla. Zleknil se je na kavč.

Tajnica je postregla s kavo.

»Dobro se držiš, ves okraj je v tvojih rokah, jaz pa se neprestano potepam po terenu s to kontrolno komisijo,« je potarnal Bojan.

»Po mojem si na boljšem,« mu je odgovoril sekretar; »tukaj se zadolžitve kar množijo, da nimam časa pomisliti nase.«

»Ne verjamem, po stopnicah sem opazil mnogo prijetnih deklet. Nikoli nisi bil štorast.«

»Delam od jutra do poznega večera ...«

»To ne gre, čas beži in ga je treba izkoristiti. Meni uspeva, saj veš, teren, novi obrazi.«

Po dolgem kramljanju sta se poslovila in sekretar je zaznal v sebi rahlo vznemirjenje. Zvečer se je premetaval v postelji. »Saj res, pozabil sem nase ...«

Naslednji dan je v pisarni nekaj časa neodločno zrl v telefonsko slušalko. Potem je poklical: »Tončka naj takoj pride v mojo pisarno.«

Tajnici je naročil, naj ga nihče ne moti.

Referentka Marija je prihitela v vložišče. »Tončka, takoj k sekretarju.«

Tončka se je zdrznila. »Kaj sem storila narobe?« je rekla. Odložila je mapo z akti na polico in pohitela na komite.

Plaho je potrkala. »Klicali ste me ...«

Izza mize jo je pogledal izpod čela. Potem jo vstal, se ji približal, jo prijel za roko in rekel: »Všeč si mi ...«

Hotela se mu je izviti, pa jo je potegnil na kavč. Zgrožena ga je odrihnila in zbežala.

Vsa zbegana je pritekla v vložišče, se sesedla in kolegicam zdrdrala svoje doživetje. Stvar ni ostala le v vložišču in ubogi sekretar je bil silno prizadet, ker je tako nespretno pogorel.

Čez tri mesece so me premestili na Mestni ljudski odbor. Prevezel sem kadrovsko službo.

Novica dneva, premožnik iz Prema je pobegnil v Trst. Sodišče je določilo, naj člani krajevnega odbora popišejo in ovrednotijo premoženje.

Ko je nekdo na Oblastnem ljudskem odboru dobil prve zapisnike, je nastal preplah. »Cenijo previsoko,« je prišlo sporočilo. »Pošljite politično zavedne ljudi. Lahko se zgodi, da bo pobegli terjal odškodnino.«

Zato so poslali mene in pomožnega uslužbenca s sodišča Jožeta.

Hiša je bila bogato opremljena. Začela sva popisovati in ocenjevati. Ko je bila na vrsti stilna omara iz masivnega oreha, je Jože predlagal 30000. Zamislil sem se. Kaj če bo zahteval odškodnino? Takrat mi je notranji partijski glas narekoval: »7000 bo ravno prav.«

Delala sva tri dni v zavesti, da opravljava pomembno politično nalogo. Četrty dan se je prikazal na dvorišču tovornjak. V hišo je stopil funkcionar z Oblastnega ljudskega odbora z nosači. Sprehodil se je po sobah, si ogledoval in odrejal, to spalnico, to preprogo ...

Povedal sem mu, da še nisva končala popisa; hišo da morava zapečatiti in oddati zapisnik sodišču. Funkcionar me je strogo pogledal. »Ali nisi član Partije?«

»Seveda sem, vendar ...«

»Nič vendar, sklepi so taki, pooblaščen sem.« Obrnil se je k nosačem. »Začnite.«

Ostala sva brez besed. Ko sva sedla na tla, da bi preštela obleke in perilo, se mi je posvetilo. V zavest se mi je naselil droben črv.

Na Mestnem ljudskem odboru je bil takrat tajnik star partizan Derenčin. Iz divizije ga nekega dne pokliče komisar. »Trebamo pet stanova i to odmah.«

»Čakaj, komisar, ne gre kar tako, najprej jih je treba najti, potem ljudi utesniti, ljudje pa niso vreče krompirja.«

»Pa šta je tebi, zar se nismo borili i za vas a sada praviš probleme.«

Tajnik, ki je bil nagle jeze, je zardel, udaril s pestjo po mizi in zakričal v slušalko: »Dokler si se ti boril, sem jaz čistil čevlje generalu Rupniku in sva si bot.«

Kot personalni referent sem skrbel za kadre. Vesel sem bil, ko je urad za »karte« prevzela požrtvovalna Pavla. Vse je bilo na karte, od hrane do oblačil. Težava je bila v tem, da si imel na karti točke, blaga v trgovinah pa ni bilo. Ko se je razvedelo, da bo naslednji dan pri Šketu blago za hlače, so se ženske že ponoči postavile v vrsto pred vhodom.

Karte niso bile vse enake. Tisti na težjih ali zahtevnejših delih so imeli težke karte, drugi pa srednje ali lahke.

»Hitro se vrniva,« sem predlagal. Hitro, laže je bilo reči ... Nedaleč od Resna se je lepa široka cesta začela rahlo vzpenjati. Dodajal sem plin, toda moči nobene, avto je le s težavo lezel navzgor. »Najbolja kola,« je rekel oni na Ohridu.

V mesto sva prišla v temi. Miličnik je po pojasnilu dobrohotno svetoval, naj drugo jutro zahtevava spodoben avtomobil. Od tistega dne sva se vozila le podnevi.

Prišel je čas odhoda. »Kdaj odpelje avtobus na letališče?« sva spraševala v recepciji in v turistični agenciji. Povedali so nama, da odpelje z avtobusne postaje ob 23.30.

Noč, ulice prazne, na postajališču nikogar. Tudi avtobusa ni bilo. Ura je kazala že čez 23.30. »Kaj zdaj?« je bila zaskrbljena žena.

»Opazil sem, da tukaj 'nema problema', boš videla, da se bo vse uredilo.«

Čez deset minut pripelje osebni avto. Možakar izstopi in se nama približa. Potem nekaj časa kroži naokoli. Vprašam ga za avtobus. »Pa znate, dođe i ne dođe.«

»In vi ste taksist?« reče žena.

Čez dvajset minut sva bila na letališču. Takoj za nama je pripeljal avtobus.

Gradnja vikenda je trajala. Vsako leto en del glede na denarne možnosti. Zdravnik v podjetniški ambulanti mi je dejal: »Povej, za vraga, kaj bo tebi vikend; razumem nekatere kolege, ki vozijo v vikende ljubice, to razumem, tebe pa ne razumem.«

Tudi sam sem se vprašal zakaj? Dva vzroka sem si našel. Prvič, da sem hotel imeti nekaj svojega zase in za družino. V otroštvu smo vedno živeli v tujih hišah. In drugič, hotel sem nekaj napraviti s svojimi močmi. Stanovanja v mestu si nisem upal graditi, ker me je skrbelo, da bi mi pošle moči. Pri stari hiši pa se ni mudilo in sem gradnjo lahko zavlekel brez škode.

V gradbenem podjetju sem preživel petnajst let ustvarjalnega dela. Seveda so bili v tisočglavem kolektivu vsakršni ljudje. Nekaterih sploh nisi opazil, drugi pa so venomer izžarevali posebnosti. Glavni je bil sposoben voditelj, imel je nos. Posel je zavohal že od daleč. Imel pa je tudi drugo izrazito sposobnost. Samoupravljanje je obvladal do obisti in vedel, kje so vzvodi, ki mu bodo zagotavljali nemoteno krmarjenje. Vedno je prisluhnil vplivnim delavcem in si zagotavljal njihovo podporo. Bil je član odborov in komisij, ki so oblikovale gradbeno politiko v občini, kar je s pridom uporabljal pri pridobivanju del in nakupu gradbenih zemljišč.

Pred začetkom sestanka strokovnega odbora ga je dohitel mlad inženir s prošnjo, naj podpiše pripravljeno ponudbo. »Ne bom podpisoval na hodniku. Ko bomo začeli, pridi v dvorano.«

In res je prišel. Ponižno mu je predstavil mapo. Glavni si je ogledal vsebino, namrščil čelo in rekel na glas, da so ga navzoči dobro slišali: »Kaj, to naj bi podpisal? Ponudba ni ugodna za podjetje, ne bom podpisal. Šefu povej, da bomo poiskali boljšo rešitev. Le pojdi.«

Mladi inženir je povesil glavo in odšel.

Seveda so bili v podjetju tudi nadvse prijetni ljudje. Včasih se je tudi kaj nehote zapletlo. Zorko, ki je bil tam od mladih nog, je venomer prekli-

njal. Porka ... sem, porka ... tja. Telefonistu Tinetu je naročil, naj ga poveže z direktorjem obrtnega podjetja Obloga. Tine, ki ga je prav takrat zmotila Marjeta, je Zorku dal direktorja Obnove, velikega in uglednega podjetja iz Ljubljane.

»Zdravo, baraba,« je začel ognjevito Zorko, »kdaj se boš oglasil, kot si obljubil? Ali boš spet požrl besedo? Naj te vrag, le pridi, peljal te bom v Brda, da se ga boš našrl kot zadnjič.«

Namesto odgovora je slišal le »škljoc«.

»Glej ga kurca, zaprl je telefon. Čakaj, Tine, da nisi ti prekinil?«

»Kaj bi prekinjal, zahteval si direktorja Obnove in ga dobil, naprej se mene ne tiče.«

Zorku je planila kri v obraz. »Koga si mi dal? Si znorel?«

Bil je ponedeljek, člani strokovnega odbora smo se zbirali v sejni dvorani. Inženirka Rožica je že duhala dopustniški čas in je prebiralala turistične prospekte. Ozrla se je k meni.

»Tone, si že bil v Ženevi?«

»Ne.«

»Pa v Parizu?«

»Ne.«

»Pa v Londonu?«

»Ne.«

Za hip sem se zamislil, potem pa vprašal: »In ti, si že bila na Vršah?«

»Joj, kje pa je to?«

Že v začetku obnavljanja hiše sva z ženo posadila smreke. Znanec je ugotavljal, da smreka vendarle počasi raste. Kdo ve, če jih bova dočakala. Smreke pa se niso zmenile za njegovo črnogledost in so rasle. Bile so mi najbolj pri srcu. Ko si jih enkrat posadil, niso terjale nobenega dela. In vsako pomlad so brstele. Svetlozeleni »čufki« so okrasili temno gospo in sporočali, da je zimskega spanja konec.

Potem sem opazoval, kako visoko se bodo potegnili vrhovi. Seveda so jih bili veseli tudi kosi, siničke in nešteto drugih ptic. Njihovo žvrgolenje je bilo še najbolj pravljичno zgodaj zjutraj, ko ga ni motil noben drug glas. Ženina ljubezen pa niso bile smreke, temveč zelenjavni vrt in cvetje. Vendar so bile smreke bolj trdožive ...

Ko je gradnja toliko napredovala, da je bilo mogoče v hiši stanovati, so večkrat prihajali obiski. Vsi po vrsti so hvalili čist zrak, mir in zelenje, ki pomirja in hladi živce.

»Človek se kar napolni z energijo. Srečna sta, da imata tako prijeten kot,« je ponavljal prijatelj.

Čudno se nama je zdelo, da je v tem kraju kar nekaj domačink, ki uživajo pomirjevala.

Sosed Janez je delal dolga leta v gorenjskih gozdovih pri spravilu lesa. Obvladal je gozdarske žičnice in s hlodi je ravnal, kot bi prekladal prekle za fižol. Večino časa je bil zdoma. Zora je kmalu ugotovila, da je bolje tako. Bila je nemirni duh in je začela vandrat. Zdaj na Kras, pa v Gorico in tako naprej. In je prišla vojna. V partizanih je Janez dobro izkoristil svoje vedenje o gozdovih in o gradnji brunaric. Nekoč so ga odpeljali v neznano grapo z zavezanimi očmi. Tam je tesaril ves mesec in šele po vojni je izvedel, da je sodeloval pri graditvi bolnišnice. Potem so ga dodelili štabni zaščitni četi. Ko je spremljal komandanta na položaje, so Nemci napadli in komandant je težko ranjen obležal v globoki soteski. Janez, ki je o medicini vedel le, da če se raniš v nogo, se nanjo poččiješ, si je naložil oficirja na rame in ga nosil dve uri iz globoke grape v naslednjo in naprej, preden ga je lahko prepustil tistim, ki so o medicini vedeli nekaj več.

Mati sosedove Ivane se je poročila z bratrancem, ki je bil večino časa zdoma na lovu za zaslužkom. Pozimi se je ponavadi zavlekel v hišo, ki jo je zgradil prednik visoko nad dolino. Ko je zapadlo mnogo snega, se je najraje zadrževal na krušni peči. Takrat ni bilo televizije, zato ni nikoli primanjkovalo otrok. Ubogi Ivani se je tako poznalo, da je bila kri staršev preveč sorodna. Ko je zapihal veter, je postajala nemirna in se je že zgodaj zjutraj s kladivom lotila velike skale; tolkla je in tolkla.

Žena je rada zahajala po bregu na Rob in naprej na Vrše. Včasih sem jo spremljal. Do konca druge svetovne vojne so bile Vrše naseljene. Ljudje so obdelovali zemljo in gojili živino. Med vojno je bilo na Malih Vršah partizansko okrevališče, kjer so se zdravili operiranci iz partizanskih bolnišnic. Kjer so bile hiše, so zdaj ruševine, le ena hiša s hlevom je ostala

»Kdo je to?«

»Alberta Pirčevega si poznal, ni imel sreče in je pokopal upanje, da bi se vrnil ...«

Ko sem se naslednje jutro poslovil, sem bil poln vtisov. V Avstraliji smo bili preveč vpeti v pehanje za uspeh, da bi se ukvarjali z bivanjskimi vprašanji. Zato je bilo doživetje v Frančevi dolini razkritje.

V nedeljo sem obiskal Guranji kraj. V Šuškokobri, kjer se deroča voda po deževni dobi z grmenjem vali po kamnitih policah in je bila zdaj suha vodna pot prevlečena s temnozeleno preprogo maha, sem se povzpel do široke police, ki smo ji otroci rekli zofa. Sedel sem, se naslonil, zaprl oči in zaplaval v otroštvo. Prikazala se mi je gruča otrok in mladih ljudi, ki so razigrani bredli po strugi, skakali s kamna na kamen, se prerivali ... Izostрил sem spomin. Tistile je Albert, ki je sanjal, da bo obšel svet in se vrnil bogat ... In Marta, ki je Francu pripela nagelj, ko je šel na nabor, in mene je zato nekaj skelelo v prsih ... In potem, še preden je vzcvetela, jo je bolezen umorila in mi je bilo hudo. Tukaj, ob hrumenju slapa sem se zjokal.

Tam za smreko se Janko muza okrog Milene. Pozneje so ju zasačili na Gradini, ko je razkoračena stokala pod njegovo težo.

»Še premlada,« je rekla Pavlina Majerjeva, »in se ne spodobi ...«

Janko je med prvimi šel v partizane in ostal v kočevskem gozdu, Rajka, ki se tam valja po strugi, so odpeljali v Mauthausen. Kdo ve, v kateri gomili je ostal njegov pepel ...

Zvečer dolgo ni bilo spanca.

Hodil sem po široki mestni ulici, sam. Nenadoma se iz treh avtomobilov usuje gruča razigranih deklet in fantov. Objemajo se, vriskajo ... gredo mimo mene, ne da bi me kdo opazil ... Zbudim se in skočim iz postelje. Dolgo se ne morem umiriti.

Skuham kavo. Vznemirjenost se stopnjuje. »Če me Elvira ne bi pustila samega, če bi mi dala otroka ...,« sem razgrebal.

Delati obračun je pogubno, pomislim. Naj si postavljam dosegljive cilje, je rekel Franc. Kakšne cilje? Nič, kar sem delal, se ni obneslo ... Ni res, le sreča je šla mimo mene ... Cilji ...

Mnogo sem doživel, ne bi nemara zapisal? Za koga? Francu je lahko, ima potomstvo. Pa vendar, zapustiti za sabo sled, je rekel Frančev prijatelj ... Kaj, če bi poskusil?

Naslonil sem se na okensko polico dnevne sobe in se zagledal v strehe spodaj, ki jih je prekrivala meglica. V obraz sem začutil jutranjo svežino.

Za bivšimi vojašnicami na nasprotnem bregu se je svitalo.

Ozrl sem se na travnik, kjer smo včasih mulci brcali žogo. Od tam smo se podajali na pohode, spomladi v Drago po zvončke, v jeseni v sadovnjake, pa spet čez mehlinov »nograd« na Ravnice. V »nogradu« je bila pod zidom starinska trta s kislim grozdem. Stric Mehlinov nam je pravil, da je ostanek iz časov, ko so tudi v Bistrici gojili trte.

Nalil sem si kave in sedel.

Srebrni žarek je pokukal skozi okno in obsijal staro orehovo omaro, potem se je razlil po mizi. Odložil sem skodelico; nemir se me je spet loteval. Šel sem k oknu, se vrnil. Uprem se, podobe iz preteklosti naj ostanejo le spomini ..., ničesar se ne da spremeniti ...

V nedeljo grem na Snežnik. Vzel bom kamero, sem si rekel in začutil sprostitev. Vse bom posnel in poslal Albertu v Sydney ...

BIBLIOGRAFIJA

SAMOSTOJNE OBJAVE

KOLOBAR - roman;
Prešernova družba - Zbirka Vrba 1988

ZRCALO - Zbirka fantastičnih zgodb;
Dolenjska založba 1992

POTOP Tretje stoletje kibernetične ere - znanstvenofantastični roman;
Dolenjska založba 1994

POSVEČENA ZEMLJA - roman;
Prešernova družba 1998

PUBLICISTIKA

En dan življenja in dela frontne brigade
"Nova Gorica" 22/1949

Jedan predlog za sestav i ulogu bolničkog osoblja
"Zdravstveni radnik" Bg 19.8.1952

Tudi zdravstvene ustanove naj upravljajo voljeni sveti
"Ljudska pravica" 30.8.1952

Ali naj bodo še naprej terenske DPO
"Ljudska pravica" 30.8.1952

Mašinska obrada predračuna i obračuna u opštem gradjevinskom
preduzeću "Gorica"
Revija "Produktivnost" Bg 12/1969

Nekatere izkušnje pri uvajanju elektronske obdelave podatkov v SGP
Gorica
"Gradbeni vestnik" 8-9/1971

Model računarske obrade uticaja gibanja cena ...
"Produktivnost" Bg 9/1975

Računalniški model izračuna vpliva gibanja cen na poslovni rezultat
industrijske delovne organizacije
"Naše gospodarstvo" Mb 1/1981

Pismo uredniku
"Vestnik" nov. 1977

Odmevi
"Vestnik" dec. 1978

Dokler je gradbenikom dobro ...
"Delo" 8.8.1981

Računalniki za seštevanje na prste (Ob članku Borisa Ježa)
"Delo" 15.9.1981

Razmišljanje ob bitki za stabilizacijo
"Vestnik" nov. 1981

Ni dvoma ...
"Delo" Sobotna priloga 1983

Ob vrčku piva, ki ga ni bilo
"Primorske novice" 1981

Kultura se je ustavila na stopnicah
"Primorske novice" 1985

Sramotne vrste za tehnične preglede
"Primorske novice" 1985

Jugoslovska raznolikost ...
"Teleks" 17.3.1983

Težave zaradi ukinjenega naslova
"Delo" 1983

Človečnost žrtev brezbriznosti
"Primorske novice" sept. 1984

Umazane sanitarije odbijajo!
"Delo" 25.6.1984

Koliko izgubljajo Jugoslovani?
"Nedeljski dnevnik" dec.1985

Slovenski kompleks ... (Polemika z Nenadom Kecmanovićem)
"Delo" 1987

Rekli so (Polemika z Nenadom Bučinom)
"Delo" 1987

Coprati ne znamo ...
"Delo" 1987

Kdo me je spodbudil k pisanju
"Delo" Književni listi 25.8.1988

Prelaganje reforme
"Delo" 5.1.1991

Nobenih iluzij, to je Afrika
"Delo" 23.3.1991

Neumnosti nikoli ne zmanjka sape
"Primorske novice" 9.6.1992

Ljudje davčne uprave ...
"Delo" 30.4.1992

Zakaj tudi pri nas ni cenzusa?
"Primorske novice" 26.5.1992

Nosovi, ki ločujejo
"Primorske srečanja" 199-200 1997

Kokoš, ki nosi zlata jajca
"Delo" 1.12.1993

O zlatih jajcih
"Delo" 8.12.1993

Upor sitih
"Delo" 20.8.1994

Pravičnost in mir in korupcija
"Primorske novice" 10.5.1994

Šlompasta kulisa
"Primorske novice" 14.6.1994

Vlada republike Slovenije
"Delo" 4.5.1995

Igračkanje brez meja (Polemika z Dušanom Puhom)
"Delo" 11.3.1995

Verouk v šoli: da ali ne?
"Delo" 4.2.1995

Protiustavno sovrašтво do cerkve (Polemika z dr. Stresom)
"Primorske novice" 28.3.1995

Za šolstvo brez diskriminacije (Polemika z dr. Stresom)
"Delo" 1.4.1995

Pikassova razstava v Cankarjevem domu
"Delo" 3.6.1995

Naš Tito
"Primorske novice" 9.6.1995

Stranišča v dolini Tamar
"Delo" 9.6.1995

Morija na cestah
"Delo" 3.7.1996

Najprej je bil fašizem
"Delo" 13.1.1996
"Primorske novice" 12.1.1996
"Primorski dnevnik" 23.1.1996

Intervju z novim nadškofom (polemika)
"Delo" 11.4.1997,
"Dnevnik" 15.4.1997,

Protestna izjava profesorjev teološke fakultete
"Delo" 17.1.1998

Spoštuj sveto!
"Delo" 4.3.1998

Spoštuj sveto!
"Delo" 10.3.1998

Odmev na članek Drobnič kot strelovod
"Novi glas" 29/1998

Ni vse napad
"Delo" 21.8.1999

Gre za novo smer v politiki?
"Primorske novice" 4.7.2000

Izganjalci hudiča
"Primorske novice" 18.11.2000

Številne nezakonitosti naj bi kar uzakonili?
"Delo" 6.11.1993

Vedeževalci
"Delo" 8.12.1999

Dojenčki prostovoljci
"Delo" 21.7.1999

Pet let pred Giordanom Brunom so sežgali Slovenca Petra Kupljenika
"Primorske novice" 30.11.1990

Smo volilci kratke pameti?
"Delo" 10.3.2000

Izganjalci hudiča
"Delo" 17.11.2000

Sam hudič mi je telefoniral
"Delo" 22.11.2000

Verouk kot izbirni predmet
"Delo" 8.8.2001

Krščanska morala
"Delo" 24.7.2001

"Stati inu obstati"
Ob branju knjige dr. Franca Rodeta
"Primorska srečanja" 244-245/2001

Duhovnik državni uslužbenec?
"Delo" 10.12.2003

FANTASTIKA

Deformacije
"Prim. srečanja" 17-18/1980

Veleizdaja
"Nedeljski dnevnik" 5.10.1980

Sled v možganih
"Prim. srečanja" 34/1982

Zrcalo
"Mentor" 5/1984

Zanka
"Mentor" 8/1984

Drugi
"Mentor" 9 1982/83
"Nova" 2-1984
"Superpip" junij 1985

Akacijev cvet
"Primorska srečanja" 54/1985

Bratje
"Superpip" dec. 1985

Specialisti
"Superpip" sept. 1986

Premik
"Primorska srečanja" 98-90/1988

Njegova roka
"Blodnjak" 7/1990
"Primorska srečanja" 91-92/1989

SATIRE

Marš v vrsto
"Primorske novice" 7.5.1982

Novator Jaka ve za srečo
"Primorske novice" 1983

Kamele
"Primorske novice" 15.4.1983
"Pavliha" 3.12.1983

Pet za štiri proti
"Delavska enotnost" 8.9.1983

Osebna ocena
"Vestnik" SGP Gorica 1984

Proletarec Fonze in njegove skrbi
"Pavliha" 6.6.1984
"Primorske novice" 22.6.1984

Napad na delavski razred
"Pavliha" 19.9.1984

Mikroskop
"Pavliha" 26.9.1984
"Primorske novice" 1984

Hočemo mejo
"Primorske novice" 1984

Hočemo Donavo
"Pavliha" 23.5.1984

Astronavti
"Primorske novice" jan.1985
"Pavliha" 1985

Sanje
"Pavliha" 1995
"Primorske novice" jan. 1985

Ekonomija
"Pavliha" 22.5.1985
"Primorske novice" 26.5.1985

Sponka
"Pavliha" 15.5.1986
"Primorske novice" 1986

Ajds
"Pavliha" 1987

Fonzetov jubilej
"Pavliha" 8.12.1987

Pametno ljudstvo
"Pavliha" 27.1.1988

Pravica do ločitve
"Pavliha" 2.3.1988

Voda še kar naprej brenči
"Pavliha" 25/1989

Vesoljci in ustavna dopolnila
"Primorske novice" 24.10.1989

Osvoboditelji
"Primorske novice" 5.12.1989

Mesija
"Primorske Novice" 27.3.1990

Volite Fonzeta Maharja
"Pavliha" 4.4.1990

Frane Tomšič, ekonomist, rojen 1924. leta v Ilirski Bistrici; živi v Novi Gorici.

Prva objavljena reportaža sega v leto 1949. Pisal je strokovne in polemične članke.

V svet literature je vstopil pozno. Leta 1983 je izšla v reviji Primorska srečanja prva fantastična zgodba Deformacije, njej so sledile mnoge zgodbe enakega žanra. Objavljal je tudi v reviji Mentor, satire pa v Pavlihi.

Leta 1988 je izšel pri Prešernovi družbi roman KOLOBAR.

Dolenjska založba je leta 1992 izdala zbirko fantastičnih zgodb ZRCALO, 1994 pa znanstvenofantastični roman POTOP.

Pri Prešernovi družbi je leta 1992 izšel roman POSVEČENA ZEMLJA.

Izid knjige so denarno podprli:

Mestna občina Nova Gorica
Literarni klub v Novi Gorici
HIT Nova Gorica
Računalništvo SAOP, Šempeter pri Gorici